

UOT 39(4/9)

POLYAK XALQININ ETNİK TARİXİNİN XARAKTERİK CƏHƏTLƏRİ

Mehparə TAJDEHİBONAB
Azərbaycan Dillər Universiteti
Bakı / AZƏRBAYCAN

m.tajdehibonab@gmail.com

XÜLASƏ

Məqalədə polyak xalqının etnik tarixi, mənşəyi, qədim yaşayış məskənləri, təsərrüfat həyatı, maddi və mənəvi mədəniyyəti, dili, geyimləri, mətbəxi, ailə-məişəti araşdırılır. Eyni zamanda polyak xalqının dinamika və tempinin xarakterinə sosial və siyasi amillərin təsiri, dövlət qurumlarının yaranmasının polyak xalqının etnososial inkişafında keyfiyyətə yeni mərhələyə - xalqın formalaşmasının başlanmasına qədəm qoymasına yardım etməsi məqalədə geniş araşdırmaya cəlb edilmişdir.

Həmçinin, müəllif faktik materiallar şərh edilərkən ənənəvi tarixi ardıcılıq prinsipinə, hadisə və proseslər işıqlandırılarkən siyasiləşmədən uzaq olmağa üstünlük vermişdir.

Açar sözlər: Polşa, polyak, etnik tarix, adət-ənənə.

ХАРАКТЕРНЫЕ ЧЕРТЫ ЭТНИЧЕСКОЙ ИСТОРИИ ПОЛЬСКОГО НАРОДА

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются этническая история, истоки польского народа, древние поселения, экономическая жизнь, материальная и духовная культура, язык, одежда, кухня и семейная жизнь. В то же время влияние социальных и политических факторов на природу динамики польского народа широко изучено в статье тем фактом, что создание государственных институтов привело к качественно новому этапу этнического развития польского народа - началу формирования народа.

Кроме того, автор предпочел избегать политизации традиционного принципа исторической последовательности при комментировании фактических материалов, освещении событий и процессов.

Ключевые слова: Польша, поляк, этническая история, обычаи и традиции.

THE CHARACTERISTIC FEATURES OF THE ETHNIC HISTORY OF THE POLISH PEOPLE

SUMMARY

The article is dealt with the ethnic history, origin, ancient settlements, daily lives, tangible and intangible culture, as well as the language, clothes, cuisine, and household of the Polish people. Besides, the impact of social and political trends on the characteristic features of the Polish people and the role of the establishment of public institutions in the ethno-social development of the said people, which has also paved the way for shaping the nation, has been studied thoroughly. When interpreting historical documents the author has remained faithful to the chronological sequence, while avoided politicizing the episodes and processes.

Keywords: Poland, polish, ethnic history, customs and traditions.

Polyaklar Polşanın əsas əhalisini təşkil edir. Polyakların dünyada ümumi sayı 55 milyondan çoxdur. Polyak dili Hind-Avropa ailəsinin slavyan qrupuna daxildir. Yazıları latın əlifbası əsasında formalaşmışdır. Dinə etiqad edənlərin əksəriyyəti katoliklər, çox az hissəsi isə protestantlardır.

Müasir Polşanın ərazisi, daha doğrusu Yuxarı və Aşağı Vislanın, həmçinin Pripyat çayı hövzəsinin çox hissəsi bir çox tədqiqatçılar tərəfindən slavyan xalqlarının vətəni kimi qəbul edilir. Roma imperiyasının çiçəklənmə dövründə Polşada yaşayan slavyan tayfaları Roma və onun vilayətləri ilə sıx iqtisadi əlaqələr yaratmışdılar. Visla mühüm ticarət yolu idi. Bu isə Baltik sahilinin Lakiyada olan Roma vilayətləri ilə birləşdirirdi. Roma imperiyasının böhranı dövründə slavyan tayfaları almanları qərbə doğru sıxışdıraraq Laba və Odra çayları arasında məskunlaşdılar. Slavyanların üç qrupa bölünməsi də bu dövrə aiddir. Quldarlıq quruluşunun heç vaxt inkişaf etmədiyi slavyan torpaqlarında, bütün Avropada olduğu kimi erkən feodal cəmiyyətinin formalaşması üçün şərait yarandı.

IX əsrə kimi polyakların torpaqlarında çoxsaylı slavyan tayfaları məskunlaşmışdı və ayrı-ayrı icmalarda yaşamalarına baxmayaraq, onları etiqadları, adətləri, torpağı becərmək metodları və ticarət etmək üsulu yaxınlaşdırırdı. Bütün bunlar onların polyaklar dövlətində birləşməsinə asanlaşdırdı [1, s.6].

Polyak xalqı qədim Polşa dövlətinin formalaşması və inkişafı nəticəsində yaranmağa başlamışdır. Onlar haqqında ilk məlumat X əsrə aid edilir. Polşa dövlətlərinin yaranması və inkişaf dövrü eyni zamanda polyak xalqlarının formalaşması dövrü idi. Onun etnik əsasını polyaklar, silezlər, mozovanlar və pomoryanlar təşkil edirdi. Polşa slavyanlarının ayrı-ayrı qrupları arasında iqtisadi və mədəni əlaqələrin genişlənməsi, polyak xalqının birliyinə gətirib çı-

xardı. Lakin birləşmə prosesi Polşanın ayrı-ayrı rayonlarında müxtəlif cür gedirdi: Kiçik Polşa və Sileziyada tez, Mozoviya və Şərqi Pomoryedə nisbətən zəif, Qərbi Pomoryedə xeyli zəif. Bu ərazidə yaşayan əhalinin digər polyak slavyanları ilə əlaqələrinə baxmayaraq, burada xüsusi bir xalqın təşəkkül tapması qeyd edilməlidir. X əsrin axırları XI əsrin əvvəllərində Polska dövləti adı və onun əhalisi olan polyaklar adı meydana çıxdı. Onun əsasını, qərbi slavyan tayfaları – polyan, slenzan, vislyan, mazovşan, pomoryan birləşmələri təşkil edirdi [2, s.446].

Polyan torpaqlarının qalan hissəsi ilə Pomoryenin birləşdirilməsi prosesi yalnız Qədim Polşa dövləti ilə siyasi əlaqələrin möhkəm olmaması ilə deyil, eyni zamanda, sosial-iqtisadi və mədəni inkişafın unikallığı ilə də məhdudlaşdırıldı. Polyan, slenzan və vislyan tayfalarının danışıq dilləri oxşar idi. Siyasi parçalanma dövründə (XI-XIII əsrlər) Polşa torpaqları ayrıldı, lakin onların arasında mədəni və iqtisadi əlaqələr kəsilmədi. Alman ekspansiyası və siyasi parçalanmanın aradan qaldırılması (XIII-XIV əsrlər) müqavimətində Polşa torpaqları birləşdi, xalqları arasında əlaqələr genişləndi və gücləndi. Eyni zamanda almanlar (Aşağı Sileziya, Pomorye, Mazuriya, Qərbi Böyük Polşa) tərəfindən tutulan qərb və şimal torpaqlarının almanlaşdırılması prosesi davam edirdi.

XIV-XV əsrlərdə Polşa dövlətinin torpaqlarının birləşməsi polyak xalqının XVII əsrdə intensivləşən milli birlik prosesini sürətləndirdi. Çoxmillətli dövlət - Reç Pospolita çərçivəsində Polşa xalqının birləşməsi prosesi baş vermişdir. Bu proses Rusiya, Avstriya və Prussiya arasında Reç Pospolitanın üç dəfə bölüşdürülməsi və Polşa dövlətçiliyinin itirilməsi ilə əlaqədar olaraq XVIII əsrin sonlarından etibarən mürəkkəbləşdi. XVIII-XIX əsrin sonlarında polyak xalqının milli şüurunun qorunub saxlanması və inkişafında milli azadlıq hərəkatı böyük rol oynadı və polyak xalqı vətənə, ana dilinə və adətinə sadıq qaldı.

Rusiya İmperiyasının tərkibinə birləşdirilən, lakin Polşa Krallığına daxil olmayan Reç Pospolita rayonlarını polyaklar əllərindən alınmış torpaqlar hesab edirdilər [1, s.170].

Polyakların siyasi baxımdan bölünməsi etnik tarixinə təsir etdi. Hələ XIX əsrdə dialekti və etnoqrafik xüsusiyyəti ilə seçilən bir neçə polyak qrupları var idi: qərbdə - böyük polyanlar, lençitsanlar və seradzyanlar, cənubda - kiçik polyanlar, Sileziyada - slenzanlar, şimal-şərqdə - mazurlar və varmyaklar, Baltik dənizi sahillərində - pomoryanlar. Kiçik polyan qrupunu quralilər (dağlıq bölgələrin əhalisi), krakovlular və sandomirlilər əhatə edirdi. Sileziyalılar arasında lyax, sileziyan, quralilər və digər qruplar fərqlənirdi. Böyük polyanlara kuyavyanlar, mazurlara isə kurpilər aid edilirdi. Pomoryedə dil və mədəniyyətin spesifikasiyini qoruyan kaşublar xüsusi ilə fərqlənirdilər. XIX əsrin sonlarından etibarən sənayenin və şəhərləşmənin artması ilə bu qruplar arasındakı fərqlər azalmağa başladı.

Qərbi slavyanların mənəvi həyatında din mühüm yer tutur. Polyakların,

çexlərin, slovakların böyük bir hissəsi katoliklərdir. Məhz buna görə də xalqların ənənəvi mədəniyyətində, konkret məskənlərin, müqəddəslərin adı ilə bağlı məbəd bayramlarına və kütləvi gəzintilərə böyük yer verilirdi [2, s.450].

Birinci Dünya müharibəsindən sonra müstəqil Polşa dövləti formalaşdı, lakin ora şimal və qərbi Polşa torpaqlarının çoxu daxil deyildi. Vahid dövlətin yaradılması bölünmüş əhali qruplarının etnik reinteqrasiyasının əsasını təşkil etmişdir. Polşanın şimal və qərb torpaqlarının birləşməsi yalnız İkinci Dünya müharibəsindən sonra baş vermişdir. Ölkə ərazisində əhalinin böyük yerdəyişməsi baş verdi. Böyük Polşanın qərb ərazilərində, almanların tərk etdiyi Sileziya, Pomorye və Mazuriya bölgələrində Polşanın digər ərazilərindən, SSRİ-dən, Rumıniyadan, Yuqoslaviyadan və digər Qərbi Avropa ölkələrindən köçürülmüş polyaklar yerləşdirildi. Polşa milli tərkibinə görə eyni millətli ölkəyə çevrildi.

Əhalinin yarısından çoxu şəhərlərdə (Varşava, Lodz, Krakov, Vrotslav, Poznan) yaşayır və onlar müxtəlif sənaye, ticarət, istehlakçı xidmətləri, səhiyyə, təhsil, elm və mədəniyyət sahələrində çalışırlar. Kənd təsərrüfatının əsas sahələri əkinçilik və heyvandarlıqdır, əsas istiqaməti isə taxıl bitkilərinin yetistirilməsidir. Əkin sahəsinin əhəmiyyətli hissəsi isə kartofdur. Bağçılıq və meyvəçilik vacib sahələrdən hesab olunur. Kənd təsərrüfatı sahələrində müasir texnikanın tətbiqi ilə yanaşı, qədim alətlərdən də istifadə olunur: dırmıq, bel və s. Heyvandarlıqda südçülük və ətçilik sahələrinə üstünlük verilir. Kəndlilər əkinçilik işi üçün nəqliyyatda ənənəvi olaraq atdan, nisbətən daha az sayda isə öküzdən istifadə edirlər. Təbii şəraitin, müxtəlif sahələrdə tarixi faktorların fərqli olması ayrı-ayrı ərazilərin təsərrüfat və mədəni həyatının inkişafında müxtəlifliyə gətirib çıxarmışdır. Məsələn, Kiçik Polşa ilə Sileziya dağlıq rayonunun əhalisi qoyunçuluq təsərrüfatında qədimdən qalma adətləri hələ də istifadə edirlər. Adətə görə qoyunçuluq təsərrüfatının sahibləri baş çobanı (basu), onun köməkçisini və qoyun otaranları (xonelnik) seçirlər.

Tapılmış arxeoloji materiallar, xüsusən Polşanın sahilyanı rayonlarında balıqçılığın inkişaf etdiyini göstərir. Balıqçılığın daha çox izləri erkən feodal cəmiyyəti dövrünün mədəni laylarının qazıntıları nəticəsində aşkar edilmişdir [2, s.449].

Qərbi və Şərqi Pomoryedə dəniz balıqçılığı qədim zamandan inkişaf etmişdir. Bununla əsasən, dövlət balıqçılıq sənayesi təşkilatları və müasir tipli kooperativlər məşğul olurlar. Lakin burada qədim balıqçılıq artelləri vardır və kollektiv balıqçılığın qədim ənənələri hələ də qorunub saxlanılır. Balıqçılıq ölkənin çay və gölətrafi ərazilərində inkişaf etmişdir. Balıq ovu və daşınması müasir texnologiya ilə yanaşı qədim balıqçılıq alətləri ilə də həyata keçirilir: nizə, tor və s. Arıçılıq, göbələk və giləmeyvə yığımı da köməkçi məşğuliyyətlərə aid edilir.

Kənd yaşayış məskənlərinin ən qədim forması müxtəlif tipli kiçik kəndlər idi. Bunlar nal formasında və ya dairə formasında olan evlərdən ibarət kiçik

kəndlər - okolnitsalar və ovalnitsalar adlanırdı. Sosial-iqtisadi və mədəni inkişaf prosesində Polşa kəndlərinin planlaşdırılması və tikilmə növləri dəyişməyə başladı. Bir çox kəndlərdə inşa edilən binalar - məktəblər, klublar, kafe və digər tikililərin memarlığında müasir üslub və yerli ənənələrin elementlərindən istifadə olunur. Klublarda və kafelərdə qədim üslubda yığılmış mebellərə rast gəlinir və kafenin içi bəzi kəndlərdə hələ də qorunub saxlanılan qədim mehmanxanalar tərzində tərtib olunur. Burada polyak milli yeməkləri və içkilər qonaqlara təqdim olunur.

Bir çox kənd yaşayış məntəqələrində çatılı binalar üstünlük təşkil edir. Bəzi rayonlarda tikililərin karkasını ağac gövdəsindən istifadə etməklə və onların arasını gil, kərpic qırıqları doldurmaqla inşa edirlər. Lakin hər yerdə müasir tikinti materiallarından istifadə etməklə inşa edilən tikililərin sayı artır. Ölkənin qərb və şimal-qərbində qalereya şəklində tikilmiş evlər qorunub saxlanılmışdır.

Qərbi slavyanların ənənəvi geyimlərində müxtəliflik müşahidə edilir. Qadın və kişi kostyumlarının əsasını qədimdə kətan və ya çətənədən tikilmiş köynək təşkil edirdi. Qərbi slavyanların üst paltarlarının forma və fasonları da müxtəlif idi (yarımkürklər, qolsuz geyimlər, kaftanlar və s.) [2, s.450].

Polşa xalq geyimləri çiçəkli çəmənə xatırladır. Ənənəvi kostyumların bir çoxu yerli çeşidlərə malikdir. Polyak kostyumları üçün rəngli zolaqlar xarakterikdir və güllü kostyumların əsasını ürək şəklində olan orijinal tikişlər təşkil edir. Qadın geyimlərində qırmızı muncuqlar rəngli, zərli tikmələrlə işlənmiş məxmər korsetlərin altından geyinilən ağ köynəklərlə təzad təşkil edir. XIII-XVI əsrlərdə cəmiyyətdə kəndlilərin, şəhərlilərin və şlyaxtanın ayrılması prosesi gətirdi. Getdikcə daha da dərinləşən sosial fərqlilik üç növ geyimin yaranmasına səbəb oldu. Şəhərli və şlyaxta geyimləri dəbdən və Qərbi Avropa nümunələrinin təsirindən asılı olaraq dəyişirdi. Kəndli geyimlərində isə əksinə, dəyişikliklər əhəmiyyətsiz dərəcədə nəzərə çarpırdı və ləng şəkildə gedirdi. Yalnız XVI-XVII əsrlərdə zəngin və yoxsul kəndlilərin geyimləri arasında çox nəzərə çarpan dəyişikliklər yaranmağa başladı.

XVII əsrin əvvəlləri kişi geyim formaları ənənəvi və milli xüsusiyyətləri əks etdirirdisə, digər tərəfdən isə onlar Avropa dəbinə üstünlük verən kral sarayının və zadəgan zümrəsinin təsirində idi [7, s.3].

Belə ki, zəngin kəndli geyimləri şlyaxta və şəhərli geyimlərinin təsiri altında dəyişməyə başladı. Amma kiçik şlyaxta geyimləri eynilə kəndli geyimləri kimi qədim geyimlər əsasında inkişaf edərək və dəbin tez-tez dəyişməsinə baxmayaraq kəndli geyimlərinin bir çox xüsusiyyətlərini götürmüşdür. Məhz şlyaxta geyimi polyak milli kostyumu kimi Avropada şöhrət qazandı.

Polşa şlyaxtası və şəhərlilər üst çiyin geyiminin müxtəlif növlərini (germyak, yarmyak, kuntush, opancha, feryaz, plaş və s.) geyinirdilər. Hal-hazırda polyakların çoxu müasir kostyumlar geyinirlər. Bayramlarda kəndlərin bir hissəsində ənənəvi xalq paltarları geyinilir. Məhsul və ümumxalq bayramları

üçün müxtəlif bölgələrdən gələn kəndlilərin ənənəvi kostyumları müxtəlif və rəngarəng olur. Ənənəvi geyimə daha çox Loviç şəhəri və dağlıq kəndlərdə rast gəlinir. Loviç kostyumu üçün zolaqlı parçalar tipikdir. Onlardan ətlər, önlüklər, qadın örtükləri tikilir.

Üst kişi geyimi - sukman adlanır. Dağlıq ərazilərdə kişilər gümüş və ya başqa bir metaldan düymələri olan qısa kətan köynək, ürək formalı naxışlarla bəzədilmiş ağ parçadan olan şalvar, enli dəri kəmə, ağ yundan qısa pencək geyinirlər. Kəndli qadınlar naxışlı və eynirəngli parçadan tikilmiş ətək və qolsuz köynəklər geyinirlər. Krakov özünəməxsus kostyumları ilə seçilir. Krakov milli qadın kostyumuna çiçəkli parçadan tikilmiş ətək, tül və ya kətan önlük, köynəyin üstündən qızıl və ya gümüş tikməylə bəzənmiş məxmər korsaj aiddir. Kişi milli kostyumuna isə geniş yaxalıqlı köynək, zolaqlı şalvar, bol tikməli göy kaftan, baş geyimlərinə isə xəz papaq, şlyapa və s. aiddir.

XVII əsrin ilk yarısında, macar və türk botlarını təkrarlayan qısa botların dəbi meydana gəldi. Botlar düymələrlə və ya daxildən iplə bağlanırdı, daban hissə dəridən və ya metal döymələrdən hazırlanırdı. Bununla yanaşı düz dabanlı ayaqqabılar da dəbdə idi [7, s.16].

XIII-XVI əsrlərdə cəmiyyətdə kəndlilərin, şəhərlilərin və şlyaxtanın ayrılması prosesi gedirdi. Getdikcə daha da dərinləşən sosial fərqlilik üç növ geyimin yaranmasına səbəb oldu. Şəhərli və şlyaxta geyimləri dəbdən və Qərbi Avropa nümunələrinin təsirindən asılı olaraq dəyişirdi. Kəndli geyimlərində isə əksinə, dəyişikliklər əhəmiyyətsiz dərəcədə nəzərə çarpırdı və ləng şəkildə gedirdi. Yalnız XVI-XVII əsrlərdə zəngin və yoxsul kəndlilərin geyimləri arasında çox nəzərə çarpan dəyişikliklər yaranmağa başladı. Belə ki, zəngin kəndli geyimləri şlyaxta və şəhərli geyimlərinin təsiri altında dəyişməyə başladı. Amma kiçik şlyaxta geyimləri eynilə kəndli geyimləri kimi qədim geyimlər əsasında inkişaf edərək və dəbin tez-tez dəyişməsinə baxmayaraq kəndli geyimlərinin bir çox xüsusiyyətlərini götürmüşdür. Məhz şlyaxta geyimi polyak milli kostyumu kimi Avropada şöhrət qazandı. XVIII əsrin sonu XIX əsrin əvvəllərində əsas geyimlərin iki böyük qrupa bölünməsi idi. XIX əsrin ortalarında isə daha bir qrup - üçüncü qrup da yarandı. İki əsas qrupun ayrılmasının əsasında parçalar dururdu: birinci qrupa aid olan kostyumlarda ağ kətan və təbii rəngdə qoyun yunundan tikilirdi. İkinci qrupda, xüsusilə də qadınların kostyumlarında, zolaqlı yun parçalar üstünlük təşkil edirdi. Üçüncü qrup geyimlərin meydana gəlməsi ölkənin xüsusi sosial-iqtisadi və siyasi şərtləri ilə əlaqəli idi. Kənddə təhkimçilik hüququnun ləğv edilməsindən sonra kapitalist əlaqələrin inkişafı daha da güclənir. Digər sənaye məhsulları ilə yanaşı, fabrikdə istehsal olunan parçalar da buraya daxil olur. Kəndlilərin geyimləri daha zəngin və rəngli olur, əsasən mağazada satılan parçalardan tikilmiş olsa da, özünəməxsusluğunu itirmir. Eyni zamanda ənənəvi kəndli kostyumunun şəhərləşmə prosesi də davam edirdi.

Vilamovyanlar Polşanın cənub-qərbində, Sileziyada, Vilamovitse şəhərin-

də yaşayan polyakların etnoqrafik bir qrupudur. Şəhər 1250-ci ildə salınmışdır. XIV əsrdə bu şəhərdə Almaniyadan, Hollandiyadan və hətta Şotlandiyadan köçkünlər məskunlaşmışdır. Buna görə də, vilamovyanların ənənəvi geyimləri şotland kostyumunun elementlərini özündə birləşdirən yun, damalı parçadan tikilmiş örtük şəklindədir. Vilamovyanların bayram və toy kostyumları parlaq və dəbdəbəli idi. Boyuna ən azı beş mərca sapla gümüş xaç taxılırdı [8].

Polşa milli mətbəxinin formalaşmasına uğurlu coğrafi mövqeyi və zəngin mədəni-tarixi keçmişi güclü təsir göstərmişdir. Ona görə də Polşa mətbəxinin bəzi təamları rus, belarus və ukrayna mətbəxinin yeməkləri ilə oxşardır.

Polyaklar yeməyi ənənəvi üsulla hazırlayırlar. Dağlıq rayonlarında fiqurlu pendirlər, süddən hazırlanmış turş sərinləşdirici içkilər, duru yeməklər geniş yayılmışdır. Jur, kvasnitsa, barşç yeməkləri çox məşhurdur. Duru yeməklərə sala, yağ, smetan əlavə edirlər. Ən çox yayılmış yemək ət, kolbasa, soğan, göbələk, alma və dəfnə yarpağı ilə birlikdə bişirilən duza qoyulmuş və ya təzə kələmdən hazırlanan biqosdur. Polyakların yeməklərində əsas yeri kartof, süd, kəsmik, pendir tutur. Polşa mətbəxi şirniyyatı ilə də məşhurdur. Məşhur şirniyyatlara quş və heyvan şəkilli toy və yeni il peçenyeləri, pryanklər, tortlar və s. aiddir. Bəzi kəndlərdə "toy çörəyi" də bişirilir. Polyakların içkilərinə çay, kofe və s. aiddir.

Polşada bütün şənliklər milli spirtli içkilərin qəbul edilməsi ilə keçirilir. Polyaklar üçün bahalı xüsusi, alkoqollu içki "Qoldvasser" araqı sayılır, bir çox turistlər suvenir kimi məhz onu alırlar [9].

Polyaklar üçün əsasən kiçik ailə xarakterikdir. XIX əsrdə isə mürəkkəb ailələrə rast gəlinirdi.

Qədim toy adətləri hələ də, qalmaqdadır. Ənənəvi toy dövrü keçmişdə elçilik, sözləşmə (onlar cehiz haqqında razılaşırdılar), nişan, nikah mərasimi, toy ziyafətindən ibarət idi. Toyda bəy və gəlinin qohumlarından və dostlarından ibarət iki "dəstə" qarşı-qarşıya dururdu. Lakin, müasir toylarda çox qədim mərasim adətləri demək olar ki, artıq həyata keçirilmir, əsasən mərasim oyun xarakterini daşıyır. Ənənə üzrə toy ziyafətinin yeməklərlə bol olması qayğısına qalırlar. Bəzi kəndlərdə toy çörəyi - "kolaç", xırda fiqurlu peçenyelər bişirilir.

Polyakların dəfn mərasimi əsasən əvvəlki kimi ikili (ailəvi-qohum və ictimai) xarakter daşıyır. Polşada hər il 2 noyabr Anım günü kimi qeyd olunur, kilsələrdə cənazə duaları edilir, hamı öz yaxınlarının qəbirlərini ziyarət edir. Məzarların, meydan və küçələrdə abidələrin qarşısında şamlar və çıraqlar yandırılır.

Təqvimdə qış bayramlarından Milad xüsusilə fərqlənir. Milad ərəfəsi — milad axşamı və onun birinci günü ailə bayramı hesab edilir. Polyaklar Milad axşamını ya valideynlərinin ya da öz evlərində keçirirlər. Bu günə özəl olaraq Milad ağacı bəzəyirlər. Şam yeməyinə əsasən balıq yeməkləri bişirilir, lakin başqa yeməklər də süfrədə olur. Hər kəs bir-birinə hədiyyə verir, xoşbəxt yeni il olmasını arzu edərək, bir-birlərinə uğur, sağlamlıq diləyirlər. Miladın birinci

günündə yemək çox və əsasən də ət yeməklərindən ibarət olmalıdır. Miladda uşaqlar guya Müqəddəs Nikolaydan hədiyyələr alırlar. Milad və Yeni ildə bayram mahnıları oxuyurlar.

Epifani bayramı, şərqdən gələn Kaspar, Melxior və Baltazar isimli 3 münəccimin İsa körpəni ziyarət edən katolik ənənələrdən biridir. Bu Polşada Üç Kral bayramı (Trzech Krolı) adlanır. Bu bayram Milad bayramından daha qədim tarixə malikdir. Bayramın tarixi kökləri İncilə gedir, orada körpə İsayə üç münəccimin hədiyyələr gətirməsi təsvir olunur. Onlar İsayə hədiyyə olaraq smirna (ətirli qətran), ladan (buxur) və qızıl gətirirlər. Yeni dünyaya gələn, bəşəriyyətin xilaskarı hesab edilən İsanı ziyarətə gələn bu üç nəfər kim idi. İndiyə qədər bu suala dəqiq cavab yoxdur. Onlar kral olublarmı, bu da sirrdir. Münəccim kral deyil sehrbaz və ya müdrik ola bilərdi. Amma Polşa ənənələrində onlar Üç Kral kimi məlumdur. Bu bayram "on ikinci gün bayramı" olaraq da adlandırılır və Polşa istirahət günləri arasında 6 yanvarda rəsmi tətil olaraq qəbul edilir [10].

Maslenitsa ictimai həyatda xalq gəzintisi ilə məşhur olan polyak karnavalıdır. Bayramdan əvvəl son cümə axşamı Maslenitsa günü üçün bişirilmiş xüsusi ponçiklər, oladyələr, yumru bulkalar həmin gün yeyilir. Əsas yaz bayramı olan "Velkanots"-u - Pasxanı polyaklar çox təntənəli şəkildə qeyd edirlər. Belə ki, Polyaklar Pasxa günündə yumurta rəngləyir, mərasim çörəyi və müxtəlif bayram yeməkləri bişirirlər. Polşada artıq yeni bayramlar - Dənizçilər günü, Mədəncilər günü, Uşaq günü və s. qeyd edilməyə başlandı.

Polşada xalq yaradıcılığı ənənələri - heykəltəraşlıq, taxta üzərində oyma sənəti, şüşə üzərində rəngkarlıq, kağızdan naxışların kəsilməsi, naxışlı tikmələr, keramikada, toxuculuqda və hörmədə istifadə olunan naxışlar və s. kimi sahələr inkişaf etməkdədir. Peşəkar rəssamlar öz yaradıcılıqlarında xalq motivlərindən istifadə edirlər. Zəngin şifahi xalq yaradıcılığına mərasim, təqvim, lirik, ailə, əmək mahnıları, əfsanələr, balladalar, təmsillər, nağıllar, atalar sözləri və başqaları aiddir. Polşanın milli xalq rəqsləri — polonez, krakovyak, mazurka və başqalarıdır. Bu rəqslər bütün Avropada da geniş yayılmışdır.

Polşa musiqisi qədim xalq rəqs və mahnıları üzərində kökləndiyindən bütün dövrlərdə bəstəkarlar milli ənənələrə sadıq qalmışlar.

XIX-XX əsrlərdə Polşa mədəniyyətində virtuoz sənətkarlar - dirijorlar E.Mlenarski, Q.Fitelberq, pianoçular Q.Lişetiski. İ.Qofman, Y.Turçiniski, skripkaçılar Quberman, İ.Lotto və bir çox müğənnilər yetişmişlər. Polşa musiqi mədəniyyəti dünya mədəniyyəti xəzinəsinə dəyərli klassik operalar, simfoniyalar, konsertlər, fortepiano əsərləri, vokal əsərlər bəxş etmişdir [3, s.321].

Xalq rəqsləri, mahnılar və musiqilər müasir peşəkar və həvəskar kollektivlərin repertuarına daxil oldu. Xalq rəqs və nəgmə melodiyaları Polşa bəstəkarlarının əsərlərində tez-tez səslənir.

Ədəbiyyat:

1. A.Dıbkovskaya, M.Jarın, Y.Jarın. Polşa tarixi. Ən qədim zamanlardan bu günlərimizədək/Tərc: H.Məmmədov. Bakı-2010, 378 s.
2. H.A.Nəvilov. Dünya xalqlarının etnoqrafiyası. B: Altay, 1999, 506 s.
3. Mədəniyyət tarixi və nəzəriyyəsi. Ali məktəblər üçün dərslik Bakı: 2010, 876 s.
4. Буданов В. П., Горский А. А., Ермолова И. Е. Великое переселение народов: Этнополитические и социальные аспекты. — СПб.: Алетейя, 2011, 336 с.
5. Гимбутас М. Славяне: Сыны Перуна. М. 2012, 256 с.
6. Нидерле Л. Славянские древности / Пер. с чешск. Т. Ковалевой, М. Хазанова /Отв. ред. О. А. Платонов. — М.: Институт русской цивилизации, 2015, 784 с.
7. Серия исторических фестивалей в Москве "Времена и эпохи" С.Шаменков, текст, 2012, 30 с.
8. <https://calapolska.ru/polsha/kultura/polskij-natsionalnyj-kostyum-na-polotnah-petra-stahevicha>
9. <http://mupucmy.ru/countries/Poland/59/Poland-kyhnya-osobennostu-Poland-kyhnu>
10. <http://polomedia.ru/news/tradicii/6-yanvary-a-prazdnik-tryoh-koroley>